

8.4(2=411.2)/6

М392

В. МАЯКОВСКИЙ

МЕН -
СОВЕТСКИЙ
СОЮЗТЫН

ГРАЖДАНИНИ

1884
The
The
The
The
The

18.171

99
1199

В. МАЯКОВСКИЙ

Мен -
Советский
Союзтың
Гражданини

109/141 ✓
0

Горно-Алтайская Областная
Библиотека

ТУУЛУ АЛТАЙДЫҢ
БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
г. Горно-Алтайск-1963

34 (2=4+1.2/0-5

4392

5-MBB-N-CCF

МАЯКОВСКИЙ ЛЕ АЛТАЙ ПОЭЗИЯ

Улу советский поэттин Владимир Маяковскидин творчествозы телекейлик поэзияда көрүмжүлү жерде турат. Эмдиги ойдо жердин үстүндө прогрессивный поэттер ортодо Улу Октябрьский социалистический революциянын бу атту-чуулу кожончызы кире тоомжүлү ла кундулу оскө поэт жок. Жирмезинчи јусјылдыктын телекейлик поэзиязына кемнинг де творчествозы ол кире салтар јетирбеген. Маяковский ишкучиле јаткан албатынын јайымы ла ырызы учун тартыжуга көдүрилген эмдиги поэзиянын јуучыл маанызы боло берген.

Советский писательдердин Экинчи съездинде бойынын куучынында јарлу французский писатель Луи Арагон Маяковскийдин телекейлик учуры керегинде мынай да сүрекеј јакшы айткан: «Бистинг ойдинг эн бийик кемие көдурилип, бастыра телекейдин поэттерининг ајаузын бойына ууландырган кижи — Владимир Маяковский.. Владимир Маяковский — јадын-јурумнинг ичкери алтаар јолын јарыдып турган маяк».

Бу маяктын одын Улу Октябрь куйдурген. Маяковскийди революциядан айрырга куч. Поэт ого «бойынын унгур ијдезин бастыразын» берген. Маяковскийдин сүрекеј јаан поэтический таланты коммунизмнинг качанда јенүлү идеяларыла биригип, бойынын праволоры учун тартышкан революционный албатыга керектү јангы поэзияны баштаган. Маяковскийдин телекейлик учуры шак онызында; мынаң улам ол бастыра телекейдинг эмдиги поэзиязына јаан салтарын јетирген. Маяковскийдин поэзиязы јарлу французский писательге Луи Арагонго реалистический искусствонын кен јолына кирил

аларга болушкан, онын уренип, чилийский поэт Пабло Неруда өскөн, онын революциянын кожончызынын, жолыла жакшынак турецкий поэт Назым Хикмет барган. Бойлорын Маяковскийдин уренчиктери деп адап турган онын до өскө ондор, жүстер тоолу поэттерди адаарга жарар.

Улу советский поэтин ады бастыра жер-телекейде жарлу. Онын улгерлери өскө ороондордын 39 тилине көчүрилген. Онын кепке базылып чыккан бичиктеринин текши тиражы 40 миллион экземпляр.

Жарлу азербайджан поэт Самед Вургун бир тушта Маяковскийди поэтический командарм деп адаган.

Прагадаң, Римнең ле Москвадаң
Поэттер жуулыжып, жергелей турзын!
Бистин командам — Владимир Маяковский.
Ончобыс жалтанбас, бек улус болзын!
Ичкери, поэттер! Ийделу колдорысла,
Ойлордиг көжөгзин кенг ачалы!
Келер өйлөргө Ленинниң маанызыла
Большевиктер болуп, жегүлү кирели!

Маяковскийдин ады империалистический канзырак ангдарла тартышкан ончо прогрессивный поэттерди бириктирет.

Маяковскийдин творчествозы анчадала бистин ороонунг поэзиязына жаан салтарын жетирген. Онын улгерлери СССР-диг 57 албатызынын тилдерине көчүрилген, кажы да албатынын поэзиязына онын ийделу талантынын жаркыны чалыган. Маяковскийде «Казань» деп илбулу улгер бар; ондо поэт онын «Сол марш» деген улгерин татарлар, марилер, чуваштар бойлорынын тилге кычырып турганын сүүнчилу темдектейт. Ол бистин ороонунг албатыларынын культуразы өзүп, оlor билгирге, искусствого тартынып, өрө өзүп турганына оморкойт.

Локту, турени
 журтаган албатылар,
Хралдыг тошторына
 кысталган албатылар,
Эжикти ачып,
 штурмга бардылар,
Культураныг таш шибезин
 жууладылар.

Маяковскийдин творчествозы јнит алтай да поэзияга салтарын јетиргенинде аланзу јок. 20-чи јылдарда, јагы алтай поэзия тӱзӱлип, поэттер јагы кӱберлер бедрен тургулаарда, Маяковскийдин творчествозы олорго јаан јӱмӱлтӱ болгон. Алтай поэттер ого теменде, коп агитационный, кычыру улгерлер бичигендер. П. А. Чагат-Строев онын туујыларынан уренип, бойынын «Кара-Корум» деген туујызын чумдеген. Чагат-Строев, Маяковский чилеп ок, революцияны ла гражданский јууны кенде, исторически чындык, идейный ууландырулу эдиш кӱргүзет. Онын туујызынын тӱс геройы—бастыра албаты. Поэт албатыла кожо бирлик болуп, онын тартыжузына, јенулерине акту јурегинен оморкойт, суунет. Пшкучиле јаткандардын улу башчызы, бастыра албатылардын јоктуларынын эн јуук најызы В. И. Ленин јада каларда, В. Маяковский «Владимир Ильич Ленин» деп бойынын эн артык туујызын бичиген. Ленин керегинде тема ӱскӱ до албатылардын, ол тоодо алтай да албатынын, поэзиязына кирген. Чагат-Строев бастыра алтай албатынын адынан Ленинди алкаган:

Алтай бистер алкап жадыбыс:
Алтын сӱбгиг амыр болзын,
Мӱнгуи сӱбгиг мӱнгу болзын!..
Баштал берген партияг
Баштап турзын уйеликке!
Тӱзӱп берген Совет жагын
Эзен турзын эленчикке!..

30-чы јылдардын баштапкы жарымында Маяковскийдин произведениелерин алтай тилге кӱчүрерин башталган. 1934 јылда И. Тюмак онын «Аштыг тужумниче марш» деген улгерин, бу ок јылда И. Аргоков «Классовый ӱштунин јузи» деген улгерден узук кӱчүргендер. Бу ӱйдӱн ала Маяковскийдин улгерлери алтай тилге там ла кӱптӱдӱ кӱчүрилген. Алтай балдар тӱрӱл тиллеле онын «Кем болор?», «Јакшы дегени не, јаман дегени не», «Јагы мылтыктар аларыс», оног до ӱскӱ улгерлерин кычырадылар.

Је Маяковскийдин ийделу сӱстӱри алтай тилле анча дала бежен јылдарда тыгыда угулган. 1957 јылда национальный издательство Маяковскийдин Владимир Кучияк кӱчүрген улгерлеринин јуунтызын кепке базын чыгарган. Јуунтыга он беш улгер, «Владимир Ильич Ленин» ле «Јакшы!» деген туујыларынан эки узук кир

ген. Улгерлерден «Советский паспорт керегинде улгер», «Сол марш», «Кузнецкстрой ло Кузнецктинг улузы керегинде куучын», «Эг артык улгер», «Улай ла жуундап тургандар», «Аш тужумине марш», «Казань», оного до өскөлөри көчүрилген. Бу алтай албатынын культурный жүрүминде жаан учурлу керек болгон.

Алтай поэзиянын баштапкы улгерчилеринин бирузи Павел Кучияк Маяковскийдин творчествозынан көп болуш алган. Ол революциянын поэдинен жадын-жүрүмди ээзи кижинин көзиле көрөрине, коммунизмдин жарыгына жол ачып турган жаңы керектерди кожондооруна уренген.

Онын улгерлери, Маяковскийдин чилеп ок, жадын-жүрүмдин эг учурлу сурактары керегинде чүмделген, ол бойынын уредучизиндий жуучыл тартыжаачы болгон.

Маяковский «кунун ле эрчимду тартыжын, туралар, заводтор төзөп тургандарла кожо» ичкери алтап, олоды кожондогон болзо, Кучияк анайда ок бойынын Туулу Алтайында социалистический строителствоны, советский улус Чамалдын гидростанциязын тургусканын, Кадынды кечире кур салганын, «сырты буктелбес жолдор» жазаганын, Ороктойдын чоокыр мраморын Москваны кееркеде чүмдеерге тартканын көргүзөт. Совет улусы нени де жеңип чыгар, кандый ла буудакты өдөр. «Ак көбүгү кайнаган Чамалды» оло «уйгендеп» алганын поэт жаркынду, чокум көргүзөт:

Совет улусы жеңип шымаиды,
Турган Чамалдын шулму суузын
Тар эжиктен өткүрди.
Большевиктердин ийделу колдоры
Бектеп тутты сени, Чамал!
Эмдик бойың жобожыйла,
Биске болуштың, тузалу Чамал!

Маяковский жирмезинчи жылдарда жинт советский республиканын эрчимду иштерин, будурган керектерин, советский герой-албатынын тугенбес творческий ийдезин поэтически көдурингилу, политически курч көргүскөн баштапкы поэттердин бирузи болгон.

Советский
орооныста
мындый улус
барда,

Мен билерим —
 город
 будөр,
Мен билерим —
 сад чечектелер!

Маяковскийдин ле Кучияктыг бу үлгерлеринин идейный ла творческий јуугы јакшы билдирет. Чамалды «уйгендеп» алганы — бу шуулте юмолу албатының баатыр ийде-кучин мактаган Маяковскийге сырагай јуук.

Маяковский андый јулус керегинде бичиген:

Казбек те биске
 каптык этос —
 чачарыс!

Ошкың ло
 туманда
 ол көрүнбейт.

Маяковский таштанчы ээн јерлерде «коммунаың өргөөлөри өзөрүн» ажындыра жүргөн. Анайда ок П. Кучияк эртенги кунди көргүр шиндеп, јүрүмниң ичкери баратан јолын озолодо билет. Алтын-Көлгө үлгерчи мынайда айдат:

Мениң көзим озолодо көрөт:
Сениң кеең жалбак сыртында
Дымжак јорукту керептер јуру,
Јарадында јаткан деремнелерде
Јаркынду јылдыстар жарыды.

Революцияның улу поэдинен П. Кучияк төрөлине, албатысына тузалу болорына үрэнген. Ол бойының творчествозы керегинде айдат:

Бастыра бар унимле
Јайым Алтайды мактадым.

Бу үлгер Маяковскийдин мындай сөстөрине сырагай јуук:

Мен бойымның
 унгур ийдемди
 бастыразын
Сеге бердим,
 тартыжуга кодурилген
 класс.

Бу сөстөр классовой тартыжуда төзөлгөн, коммунистический партийностьло өткунделген советский поэзияның јаңы учурын ағылайт.

П. Кучияк, Маяковский чилеп ок, эмдиги жадын-журум, советский улус керегинде куучындап тура, бойынын омок санаазын, куунин ле суунгенин чыгара айдат. Онон улам Кучияктын улгерлери ле тууялары коп сабазында публицистический ле лирический болуп угулат.

Маяковский эмдиги де бйддги јинт алтай поэзияга јаан салтарын јетирет. Аржан Адаров «Карындажым» деген улгеринде улгер бичиирин темир соккон устын ижиле тундештирет. Кузнец уул поэтке айдат:

Сен, мен чилеп, иште,
Изуге куй, терле.

Бу собстөр поэзияны Маяковский сүреен уур иш деп көргонине сырангај јуук:

Је сөс
кажы ла металлдан кату,
Буктелбей јат —
канайдарыг оны!

«Поэзия» деген улгеринде А. Адаров поэтти агаш кезечиле тундейт: агаш кезип, јол арчып турган кижичилеп, поэт јуректег јурекке јол ачат. Поэт тегин ишчиле тунгей болгоны — Маяковскийдин тос шуултелерининг бирузи. «Менин ижим кажы ла ишле тунгей» деп айдып, поэт бойын «революциянын алдыртузыла, онын кычыртузыла иштеп турган ассенизатор ло суу тартаачы» деп адаган. Маяковскийдин бу шуултезин ээчий барганы — албатынын, жадын-журумиле сырангај колбулу, обществоны кандый ла јыду немелердег арутаган јуучыл поэзия учун тартышканы болуп јат.

Маяковскийдин поэтический эп-аргалары ла творческий ээжилери Лазарь Кокышевтин де улгерлеринен билдирет. Маяковский бойынын писательский ижин куннин жаантайын «иштеген ижиле» тунсейлештирген: «Качанда, кайда ла јарыыр, калганчы кун тугенгенче јарыыр! База не де керек јок! Менин ле куннин лозунгыс андый!» Кун јерге чалып, оны јылыдат, ар-буткенди ойгозот, карагуйды ла кандый ла јаман немени јоголтот. Поэт, кун чилеп, јарып, улус ортодо јарык, јакшынак идеялар таркадат, поэзиязы ажыра ырыс ла суумји јайат, улустыг санаазын бойынын јурегинин јылузыла јылыдат.

коммунистический общественны тӧзӧӧрине чаптык эдип турган жаман кылык-жандалар тартыжарына болушат.

Лазарь Кокышевтин «Мен ишке браадырым» деп улгеринде Маяковскийдин шуултелерине тугей шуултелер айдылган. Автор, Маяковский чилеп ок, кунле иш керегинде куучындажат, оны иш аайынча бойынын нӧкӧри деп адайт.

Эзен бе, кун! Же кандый кондыг?
Эзен бе, нарым, кандый жадырым?
Ончо улусла оромго чыгала,
Олорло кожо ишке браадырым...

Л. Кокышев Маяковскийге тежешип, бойынын алтай тилиле улгерлердин кеберлерин, анчадала рифмазын жарандырага, жагыртарга кичеейт. Кокышевтин коп улгерлеринде кажы ла сӧс будун эрмекке тенгежет.

Маяковскийдин улгерлеринин шуултелери Владимир Кучияктын да улгерлеринде бары билдирет. Онын «Жагы тура», «Саламчынын жастырганы» деген улгерлеген очерктери идеяный учуры да, поэтический кебер де жагынаг Маяковскийдин улгерлерине жуук. Карган койчы Эркемей жагы турага киргени Маяковскийдин улгерлеринде болотчы Иван Козырев жагы квартирага киргенин эске алындырат. Же керек жагыс ла онызында эмес. В. Кучияк Маяковскийге тежешип, жаантайын жадын-журумнег жагы керектерди, жагы улусты, олор ортодо жагы колбуларды бедреп таап, поэтически чумдейт. В. Кучияк Туулу Алтайдагы улу жаан кубулталарды коргузет.

Алтайда журттар кандый жараш!
Менин тӧрӧл јерим чечектейт.
Ондо эмди бойынын поэди
Оны мактаган улгерлерин чумдейт.
Ондо эмди бойынын эмчизи,
Бойынын учӧнӧйлары бар.

Л. Кокышевтин, Э. Палкиннин, А. Адаровтын, С. Суразаковтын, В. Кучияктын, онон до ӧскӧлӧринин улгерлеринде коммунизмге кӧндуккен журумде алтай албатыда не ле жагы неме коргузилет. Олордын улгерлери ончозы тенг жакшы эмес те болзо, је поэттердин текши амадулары, революциянын улу поэдинин јолын онон ары кӧндуктиргени олорды бириктирет.

Клубта лекция кычырып турган уй саачы Јажнай

(Л. Кокышевтин үлгери), Чайковскийдин музыкасын ойногон уредучи Аман (В. Кучияктын үлгери), Э. Палкиннин журт ичинде кажы ла турага толтыра «ырыс, суумжи экелген» почтальоны, Ч. Чунжековтын аттуучуу койчызы Санару, онын до бска геройлор — бу эртенги куннин бугунги улузы.

Олор ло олордын эртенгизи керегинде анчадала жакшы С. Суразаков бойынын «Келер ой» деген үлгеринде айткан:

Келер ойго
Колхозчы иштекет.
Малчы малдарын
Кичееп колтодот.
Деремне сайын
Жаңы туралар
Келер ойго тургузылат.
Мен, үлгерчи.
Откоң жүрүмди
Одуп ле калды деп
Бодоп турадым.
Келер жүрүм —
Ол меге баалу.
Келер жүрүмди
Кожондоп турум.

Маяковский жүрүмнин ле поэзиянын колбузын кениткен. Онын творчествосында сыраңай ла солун темалар айынча произведениелер чумделген. Онын учун алтай поэт бойынын көзиле коруп, бойынын сөстөриле кенетийин талай керегинде айтканы — онызы жаңы неме, онызы алтай поэзияны байыдат, оны кенитет, онызы Маяковскийдин жаңы темалар бедрежине жуук деп айдадыс.

Менин шуултемле, Эркемен Палкиннин «Талай» деген үлгери — онын поэтический произведениелеринин эн артыктарынын бирузи. Талайды алтай поэттерден анайда азыйда кем де журап көргүспеген.

Торко-мандыкты толкулар ангданып,
Турулип, түрулип, чачылып жатты.
Кандый да жаан тындудый талай
Көбүккө бышкырып, ушкуруп жатты.

Маяковскийден алтай поэттер жуучыл болорына, коммунистический партийностько, бастыра бойун революционный тартыжуга, төрөлине, албатызына, комму-

низмге берерине уренедилер. Революцияның поэзиямен уренип, олар бистинг улу төрблести — «жажына јинт јеристи», «кижиликтин јазын» мактайдылар.

Алтай поэзияда Маяковскийдин ончо баштаганы оноң ары јакшы кбндүгет деп айдарга келишпейт. Маяковскийдинг от-јалбышту публицистичнозы, курч сатиразы, улгер фельетондоры алтай поэзияда бир канча уян кбндүгет. Је андый да болзо, алтай поэзияга, бистинг орооннын ла телекейдинг ончо албатыларынын поэзиязына чылап ок, Маяковскийдинг салтары једери јылдыг ла тыгыйт.

Алтай поэзия — јинт поэзия. Ол эм тургуза ийде алынат, онын канады бзуп, тыгыйт; бу поэзиянын учужы революциянын улу поэзиян — Маяковскийдинг баштаган јолыла барар деп, бис иженип турубис.

М. БОЧАРОВ

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ ПАРТИЯ

(«Владимир Ильич Ленин» деп поэмадан
алган үзүк)

Улудан улу
 партия
 деп сости
Жангыдан
 яркындалтарга турум.
Жангыскан!
 Кемге ол керектү?
Жангыс кижининг уни
 чыйкылдаштан да чичке.
Кем оны угар?
 Жук ле эмегени!
Ол до
 базарда эмес,
 жуукта болзо.
Партия —
 ол
 чичке ле араай
ундердег бириккен
 ийделу жоткон.
Пушкалардыг
 адыжынан
 кулак жарылгадый,
оног
 оштунинг
 шибеези оодылат.
Жангыскан болгондо,
 кижиге коомой.
Сок жангысканы — түбек,
 жангыс кижиге —

жуучыл да эмес,
кучту ле кижиге
ого бийиркейт,
керек дезе
чак јокторы да —
эку болгондо.

Је партияга
кичу де улус
јуулыжып бириккенде —
ошту, колго кир,
унчукпа,
јерге јат!

Партия —
јоткондый
бир јудрукка туулген
миллиондор
сабарлу кол.
Јаңгыс кижиге неме эмес,
јаңгыстың баазы—иоль.

Јаңгыс кижиге —
ол јаан да учурлу
болзо,
беш этаж тураны
кодурерден болгой,
беш соом
тоормошты да
кодурип болбос.

Партия —
ол
бирузи бирузине
бек јолонгон
миллиондор
улустың ийини.

Бойы-бойысты
тудуп ла кодурип,
партияла
стройкаларды
тенериге јетирерис.

Партия —
ишмекчи класстың бел-арказы.

Партия —
бистинг ижистинг очпөйтөн оды.

Партия — мениң
 сок жаңыс чындык нөжөрим.
 Бүгүн садучы мен,
 је эртен
 каандыктарды картадан кыарым.
 Партия дегени —
 ол
 класстың меези,
 класстың көреги,
 класстың ийдези,
 класстың магы.
 Партия ла Ленин —
 игис карындаштар,
 эне историяга
 кемизи баалу?
 Ленин дегенисте,
 партия деп бодойдыс,
 партия дегенисте,
 Ленин деп бодойдыс.

(1924)

УЛАЙ ЛА ЈУУНДАП ТУРГАНДАР

Тунди солып, таң јук ле атса,
 аайы јок көп улус чуркуражат:
 кем глав,
 кем ком,
 кем полит,
 кем просвет јаар,
 албаты ишке таркажат.
 Турага јук ле кирип барганда,
 чаазын керектер јааштый урулат:
 эң учурлу дегенин
 бежен кире талдап алала,
 ишчилер јуунга бачымдайт.
 Кирип келерин:
 «Менин сурагымды уккай не?
 Баскындаганым сүрекей удаган» —
 «Тео ло Гукоинның бириккенине

Иваныч жуундап барган».
Жус тепкишти өрө-томён базарын.
Ак-жарык та куунге тийер.
База ла:
«Час бажында келзин дешкен.
Жааныс жуундайт:
Губкооператив бир шил
чернила аларын шуужет».
Час бажында
качы да,
секретарша да жок —
ээн!
22 жашка жетире калык-жон
комсомолдын жуунына жүре берген.
Мендий бараксан, тунди тун дебей,
Жети кат туранын үстүне катап ла чыгат.
«Нөкөр Иван Ваныч келди бе?» —
«А-бе-ве-ге-де-е-же-зе комнын
Жуунында туружат».
Ачынган бойымча,
Жолой каргышту сөстөр айдынып,
Жуунга
салкын кептү кире кондым.
Же мында
нени көрдим:
Жарым улустар отурат.
О, көк жарамас!
Арткан жарымы кайда барды?
«Кезип салган!
Олтурген» — деп,
кыйгырып, шакпырап турдым.
Бу коркушту керектен санаам чыгат.
Же секретардын
«ш-ш» деп табылу унин угадым:
«Олор эки жуунда катый туружат.
Кунине жирме кире жуунда
бис туружар учурлу.
Онын учун узулерис те жолду!
Каборто сыныс мында,
артканы дезе —
анда».
Жүрексигениннен уйуктап болбозын,

Эрте таг.
Тагды уткып, мынайып санангам:
«Ончо жуундарды
токтодорго амадап,
база ла бир жуун болзо кайдат!

(1922)

ЖАҚШЫЛАШҚАНЫ

Калганчы франкты ооктоп,
автого отурдым.
— Марсельге канча часта? —
Париж
бастыра бойынын
жаражыла
мени уйдежип,
кийинимде артат.
Айрылыштын жажы,
көскө кел,
Журегимди
сурекей
жымжак эдип ий!
Москвадый жер
жок болгон болзо,
мен
Парижте жадып,
өлөр эдим.

(1925)

ЖАҢЫ МЫЛТЫКТАР АЛАРЫС

Жыдазында флажокту
жаңы мылтыктар аларыс!
Адучы
кружокторына
кожондоп барарыс.
Тег
тур!

Бир!
Эки!
От-
ряд,
ич-
ке-
ри!
Жоткон-жуу
такып келзе —
бис шыкап ла адып
билер учурлу.
Сен
бас
ты-
ны-
да!
Чи-
ке
шы-
ка!
Черулерин жууга ийзе
бистинг орооныс —
ончо жуу-согуштарда
санитарлар
болорыс.
Кем-
кем
шыркалатса,
бойыстын
жериске
Јетирип
саларыс.
Табыш жок кайуда
тым базарыс,
агаш-
ташта жажынган
оштуни табарыс.
Бистинг
улуска
болужып берерге,
туни-
тужиле

оңолоп
келдим.
Жыдазында флажокту
жаңы мылтыктар жалтырайт.
Адучы
кружокторына
кожондоп барадыс.
Тен
тур!
Бир!
Эки!
От-
ряд,
ич-
ке-
ри!

(1927)

ЖАКШЫ

(Поэмадан алган үзүк)

Мен
жер-телекейди
бастырамына
шыдар
эбирип келдим —
журум де
жакшы,
журерге де жакшы.
Жуучыл, экинду
бистин биледе
онон до артык.
Ором жыландый
тыйрыйат.
Эки жандай
туралар.
Ором —
менинг.
Туралар —
менинг.

Көзнөктөри ачык
 магазиндер тургулайт.
 Көзнөктөрдө аш-курсак:
 аракылар, фрукталар.
 Чымылдардан жука бос жажырат.
 Сырлар ару жадыры.
 Лампалар жаркындалат.
 «Баалар жеңилген».
 Мениң кооперациям тыгыйт,
 жаранат.
 Бистинг колыстагы акча
 буржуйларды согот былча.
 Бичиктерлү көзнөк жанында
 улус коп.
 Поэтический бөлүктө мениң өбокком.
 Мен суунедим— ол
 мениң ижим
 республикамнын ижине
 кожулып, жөмөжөт.
 Калыг шиналар
 тоозынды буркуратты —
 мениң
 автомобилмде
 мениң
 депутаттарым,
 кызыл турага

баргылайт жуунга.
Мениг
 Моссоведимде
ургулебей
 иштегер.
Кызыл чырайлар.
Колмылтык
 беленде.
Мениг
 милициям
мени
 чеберлейт.
Он јаны јаар
 барзын деп,
 јолды коргузет.
Он јаны јаар
 баргамда,
Жакшызы сурекей.
Устумде
 тенери —
кок
 торко.
Мындый јакшы
качан да
 болбогон!
Тонгозоктий
 булутты
лётчиктер ажыра учты.
Ол
лётчиктер мениг.
Мен,
 агаш чылап, туруп алдым.
Олор жууга
 баргажын,
эрчимду
 тартыжар.
Газетти кбродим:
Венецтер¹ — эрден эрлер!

¹Венецтер эрден эрлер! — Маяковский мында Вена городтын ишмекчилеринин 1927 жылда июль айда болгон восстание-зи керегинде айдат.

Буржуйларды
 кийинкиенг
 тизезиле
 тепкилейт.
 Жаргыны
 өртөйдилер.
 Зер
 гут!¹
 Чаазынның шылырты өткүре
 өрт
 күйет.
 Прокурорлор
 тырлажат.
 Кандый жакшы!
 Баштангы
 статьяда
 көп кезедү.
 Олор карылзын!
 Кезедедилер бе?
 Жакшы.
 Менин жанымча
 полктор
 өдөт.
 Барабанды
 тыгыда
 жуучылдар
 согот.
 Буттары
 бек,
 баштары
 бийик.
 Кызыл чолмондулар
 барат,
 пушкалар
 тартылат.
 Базыдымды
 маршка
 келиштирип алдым:
 слердин
 өштүгөр —

¹ Зер гут (нем.) — сүрекей жакшы.

ме-
нинг
 өш-
 туум.
Тийгилейт пе?
 Јакшы.
Талкандай
 согорыс.
Ыш
 бурлап
 јат.
Кейди чеберле.
Пых-дых,
 быкылдайт
менинг фабрикаларым.
Сен,
 машина,
 јажына токтобой—
јаныланып,
куркуре —
менинг
 комсомолкаларыма
бөсти
 коптог эт.
Јанында садта
эзин
 сокты.
Се-
 руун
 эзин-
 ле
 өт-
 тим.
Кан-
 дый
 јак-шы!
Городтыг ары јанында — јаландар.
Јаландарда —
 деремнелер.
Деремнелерде — крестьяндар,
Сагалдары —
 јалмуурдый.

Орөкөндөр
отургылайт.
Кажызы ла сумелү.
Кыра сурет,
улгерлер
чумдейт.
Кажы ла журтта
эртен турадан
иш јузун-јуур.
Аш урендеп,
меге
калаш
быжырадылар.
Уйлар саап,
кыра сүрүп,
балык тудадылар.
Бистин республикабыс
тыныйт,
јаранат.
Оскө
ороондор
јус јыл турат.
Историязы оlorдыг —
божоп браат.
Мениг
орооным —
јиит —
төзө,
санаң,
ченеш!
Суумји көп.
Слерге эмеш
берелдер бе?!
Јурум јакшы да,
кайкамычты да.
Биске карыбай
јус јаш
јажаар керек.
Бистин омогыс
јылдан јылга
өзүп јарангай.
Јиит ойдин јерин,

маска
ла
улгер,
мактагар.

(1927)

КАЗАНЬ

Эски,
тыйрык
Казань
турат.
«Шурум,
бурум...» —
суу
шуулайт.
Шулу карла
полды кирлеп,
улус
коридордо
чуркуражат,
керекту кыпты
бедрегилеп,
торол тилиле
куучындажат.
Бирүзи
јенине јоткурп,
кемзинген
кирди.
Мен улкыйдым
јаңы нөкөрдү.
Мен тилдерди
јакшы билбезим —
норвежскийле де,
шведскийле де айт.
Татар кирет:
«Мен
татарлап
«Сол маршты»
кычырайын» — деп
айдат.

Экинчизи кирди.
 Тостойгон жаакту.
 Кармандарынаг
 нени де бедрейт.
 «Мен — мариец.
 Слердин
 маршты
 марийский
 тилле
 кычырайын» — дейт.
 Олор барарга
 тышкары ууланды.
 Учинчизи
 жабыс эжикте
 олорды уткыды.
 «Слердин марш —
 бистинг марш.
 Мен —
 чуваш,
 уксагар да,
 сурайдым,
 слердин маршты
 чуваштап кычырадым...»
 Жылдарды мен
 чүрмеш чачынаг
 туткамдый,
 Туругар,
 тоозындабагар! — деп айдадым,
 «политика» деп
 эди жок сости
 бойымнын колымла
 тудуп
 сыймайдым.
 Уралдын тожына
 жапшынып јаткан,
 шыра-тубектег
 айрылбас албатылар
 культуранын шибеезин
 јенип аларга
 эжиктег
 кирип алдылар.

Жантык,
 тыйрык
Казань
 турат.
«Шурум...
 бурум...»—
суу
 шуулайт.

(1928)

КЕМ БОЛОР?

Менин жажым жаанап клееди —
он жети жашка жедерим.
Ол тушта кайда иштеерим,
кандый ишти будүрерим?
Столярлар ла плотниктер —
сүреен керектү ишчилер!
Мебель эдери куч неме:
баштап
 бис
 тоормош аладыс,
узун ла түс досколор
онон жарадыс.
Ол досконы
 мынайда
узанатан стол
 кыпсайт.
Андый ишке
 жирее
чек кызый берген.
Струш
 колыста —
иш база башка:
булдыр, будак
 жок болзын —
оны түзеде жандап салак.
Сары жараш тажпайлар
ойноорго биске жараар!
Je биске
 тегерик шар

керек болгондо,
токарный станок бар —
Жазайдыс ондо.
Эпту буттарлу
стол, отургушты
бистин кажыбыс ла
эдип туру.
Столяр жакшы,
Je инженер —

торт эмей.

Тура тудуп барар эдим —
мени уретсиндер.

Кандый

тура

керек эди,

андыйын

башка

жураар эдим.

Эн жаан неме —

жакшынак тураны

жазап,

келиштире

журап алары.

Мынызы

алды болор —

фасад деп адалат.

Мыны

ончо улус ондоор:

бу — ванна,

бу дезде — сад.

План белен,

эбиреде

Жус иштер

мун кнжиге.

Стройкадагы плахалар

тегериге ууланган.

Ижи уур жерде

анда

машина иштейт,

уур бел агашты

такпайдый кодурет,

бек кирпичтерди

өрө экелет.
Туранын устин талала жапкан —
тура белен,
жабузы да бар.
Жакшы тура,
жаан тура,
кажы да жанынан ајыкта.
Эмди мында балдар
эптү, жакшы жадар.
Инженерге жакшы,
је докторго —
торт эмей.
Балдар эмдеп барар эдим —
мени уретсиндер.
Балдардын
оорузын
эмдейдим мен, —
онон артык иш кайдаг келетен?
Мен Петяга келерим,
мен Поляга келерим.
«Жакшылар ба, балдарым!
Слердин кемигер оору?
Кандый јуругер?
Оорыбайт па ичигер?»
Тилдерининг учын
очка өткүре
менин кбсторим
ајарып көрөр.
«Колтугардын алдына, балдар,
бу градусникти тутсагар!»
Сууне берген балдар
градусник тургузадылар.
«Слерге
жакшы болор—
порошокты јизегер,
суйук эмди
калбакла
эмештенг ичигер...
Слерге
жадыл уйуктаар керек...
Слерге —
ичке компресс эдер,

ол тушта

тойго

жетире

ончо оорулар **языла берер.**

Докторлорго **жакшы,**

Je ишмекчи болорго —

торт эмей,

мен ишмекчи болор эдим,

мени уретсиндер.

Тураар!

Барыгар!

Гудок кычырат—

заводко улус жуулат.

Албаты мында — ротага шыдар,

Жус эмезе эки жус.

Жаңыс кижини ишке чыдабаза —

омо-жомло эдерис.

Бис темирди

кайчыла кезедис,

уур **немени**

кранла кодуредис,

паровой маска иште

рельсти де олгондий буктейт.

Теленир кайылтадыс,

машиналар баштайдыс.

Кемис те ишти будурзе,

оның ижини биске керек.

Мен эрезин эдедим,

сен дегежин —

эрезинге винттер эдедин.

Бастыра иштеристи

бис

Жуунты цехке ийедис.

Тус тежикке,

болттор, киригер,

бөлуктерди

жуунадып,

жаанада

эдигер.

Анда

ыш,

мында жызырт,

бастыра
 турада
 жаан
 тал-табыш.
 Бисти
 јорукка
 ары-бери
 тартарга,
 паровоз будуп,
 заводтон чыгат.
 Заводто јакшы,
 је трамвайда —
 торт эмей.
 Кондуктор болуп иштеер эдим —
 мени уретсиндер.
 Кондуктор
 јаантайын јорукта,
 жаан тере сумка јалмашта,
 ол кере ле тужуне
 трамвайла јоруктап јурет.
 «Јаан улус ла балдар,
 билеттер алыгар,
 билеттер јузун-јуур,
 керектузин талдагар,
 јажылы да,
 кызылы да,
 чанкыры да бар!»
 Бис рельстерле
 турген барадыс.
 Трамвай токтой тушкенде,
 чыгып аладыс,
 койу агаш јанында
 кунге јылынадыс.
 Кондукторго јакшы,
 је шофёр болорго —
 торт эмей.
 Шофёр болуп иштеер эдим —
 мени уретсиндер.
 Турген машина
 куркүрөп учат.
 Мени јакшы шофёр деп,
 улус айдыжат.

Слерге кайдаар? —
онызың ла айтсагар.
Рельстер жогына
анаар
машинам апарар.
Машина
мантап,
кууле-
ди:
«Јол-
донг
кеде-
ри!»
Шофёр болорго јакшы,
Је лётчик —
торт эмей.
Лётчик болуп барар эдим —
мени уретсиндер.
Бакка бензин урала,
пропеллерди иштедедим.
«Тенгериге, мотор, апар,
Јабыс јердинг ордына
коштой куштар учкулагай».
Јааштаг, мөндүрдөг
јалтанбас
керек.
Јаан эмес булутты
эбиреде мен учтым.
Талайларды кечире
кеткин куштый јүредим,
куучын-эрмек жогынаг
бийик тууны ажадым.
«Бистинг сүреен ыраакта
ай
ла јылдыстар.
Мотор,
бисти сен
јылдыстарга,
айга апар».
Лётчик болоры јакшы,
Је матрос —
торт эмей.

Матрос болуп барар эдим —
мени уретсиндер.
Бөрүгимде жараш лонта,
якорьлор —

матроскамда.

Бу ла жайда тенгистерле
мен жоруктагам.
Мендий чыйракка куйунип,
толку, темей анданадыг,
реяларга, мачтага
мен жеңил чыгадым.
Куйунду салкын, токтоп кал,
жаан жоткон, жоголып бар, —
Туштук

полюсты

ачарым,

Тундукти

быжу табарым.

Бичикти кычырып,
лаптап сананзаг —
ончо иштер жакилы,
жараганын

талдазан!

(1928)

АМЕРИКАНЕЦТЕР КАЙКАЖАТ

СССР-ди

ыраак жараттан

кемжип,

көстөриле жип тугезе,

сабарлар бажына туруп,

көс тө жүнбай,

мүүс очка өткүрө

Америка көрөт.

Бу кандый

сан башка укту улус

анда, ыраакта,

стройкалар жүдурет?

Кандый да бешжылдыкты

таап,

эмди оны
 4 жылга
 будурет!
 Ондыйларга
 американский кемјуле
 јууктап болбозыг.
 Олорды
 долларла да,
 акчала да мекелебейт.
 је олор
 бар-јок
 бастыра ийдезиле
 неделени чыгара
 токтом јок
 иштегилейт.
 Бу не улус?
 Олор кандый турумкай!
 Олорды ишке
 мынайда
 кем кодурген?
 Олорды
 кандый да шыйдам
 айдабайт —
 је олор
 болот дисциплинала
 бириккен!
 Мистерлер,
 иштинг тебузин слер
 акчала
 садып аларын
 откuredигер.
 Коммунарларыстыг
 кичеemelнинг
 тос шылтагын
 слер
 ондон болбозыгар,
 семис мистерлер.
 Буржуйлар,
 коммунистический јаратты
 корууп кайкагар —
 иште, аэропланда,
 вагондо бис

слердин
түрген бутту,
атту-чуулу Америкага
җаба једижил ле
озолоп
ийерис.

(1929)

КУЗНЕЦКСТРОЙ КЕРЕГИНДЕ ЛЕ КУЗНЕЦКТИН УЛУЗЫ КЕРЕГИНДЕ КУУЧЫН

*Бу јерге беш жылдыктын туркунына
1 000 000 вагон строительный материал
тартылар. Мында металлургиянын
гиганты ла јүстер мун улусту город
болор.*

Куучыннан.

Тенериле булуттар
түрген јылыжат,
јанмырлу
карангуй койылат.
Эски абранын
јалдында
ишмекчилер јадат.
Устунен,
алдынан
аккан сууга
омок
шымырт угулат:
«Торт
јылдын бажында
мында болор
город-сад!»
Тун корголјындый уур,
јааш та
кату деп билдирет,
ишмекчилер балкашта
отурып,

такпайларды куйдурет.
Соокко эриндер көгөрөт.
Je эриндер шымыранат:
«Төрт жылдын бажында
мында болор город-сад!»
Чыкту соокко ишмекчилер
корчойыжып отургулайт,
сууга өткөн калашты
карагуйда чайнагылайт.
Je аштаган улустын шымырты
тамчылардын табыжын
тундурат:
«Төрт жылдын бажында
мында болор город-сад!»
Айуларды жыштан суруп,
мында иштер башталар,
шахталарла жерди одуп,
«Гигант» көмүр казар.

Буу,
 тыгыда
 кууле.
 Мында
 стройкалар
 стенедий турар.
 Бис
 камыскан оттор
 мартенде
 Сибирьди
 жарыдар.
 Биске
 жакшынак
 аш-курсак
 толо берилер.
 Байкалды ажыра чөйилген
 тайга тескерилеер».

Ишмекчинин
 шымырт-куучыны
 карануйда тыгып турат,
 оног ары
 жылыып барып,
 жүк ле
 «город-сад» дегени угулат.
 Советский
 орооныста
 мындый улус
 барда,
 мен билерим —
 город
 бүдер,
 мен билерим —
 сад чечектелер.

(1929)

АШТЫҢ ТУЖУМИНЕ МАРШ

Бийик тужум өскүрерис —
 жерис,
 уч катап
 көп бер!

Кундулу нокор,
 аштыг тужуми,
 бери биске кел!
 Бирдег,
 экуден
 темей терлебеске —
 колхозторго,
 артельдерге,
 карындаштар,
 биригеер,
 Бистинг јерис суреен јакшы,
 коомой деп кем айдар.
 Је арыш саларга
 оны ажындыра
 суруп алалдар.
 Ачаналу јылдарда
 тиштерис тарсылдап јатканча,
 каргышту
 трехполжаны¹
 јок эдип чачалы.
 Каршучыга
 бажыла
 олум белетейдибис.
 Јалангардан
 кулакты ла
 чол олгонди јок эдедибис.
 Складтар ичин јуунадарыс.
 Калас јерге
 тракторлор
 јаашка
 татабазын деп,
 ончобыс каруулу болор.
 Омок эзинге
 соктырып,
 јалангар
 науканы одор.
 Агроном,
 бисле најылажып,

¹ Трехполка (трехполье) — јаланг ижининг сондоп калган эи-сумези; азыйда кыраны уч јалангта боллийле, олордын кажызын ла озо баштап јадаган ашла, онон јылдам ашла урендейтендер, учинчи јылда дезе парга артызатандар.

колыг бер,
нөкөр!
Оны
коомой кичеерин
јерис
куунзебейт —
озочыл иш-јоружка,
комсомол, сен белетен.
Јокту јуртла
айрылыжып,
јокту кижиге, турзан!
Америкала
акалажып,
СССР, барзан!
Бийик тужум өскүрерис —
јерис.
уч катап
көп бер!
Кундулу нөкөр,
аштыг тужуми,
бери биске кел!

(1929)

СОВЕТСКИЙ ПАСПОРТ КЕРЕГИНДЕ УЛГЕР

Мен бюрократизмди
бөрүдий
кемирер эдим.
Кере бичикке
бир де кундуу
јетирбезим.
Кандый ла чаазын
эду-көрмөскө
тайылзын.
Је мыны...
Купе ле каюталардын
узун
сыныла

жалканчак
 чиновник
 браатканын корөдим.
 Паспорттор
 табыштырадылар,
 мен де
 бойымнын
 кызыл кадарлу
 бичигимди бередим.
 Кезик паспортторго —
 оосто кулумжи.
 Оскөлорин —
 тукуруп ийгедий ајарадылар.
 Темдектезе,
 англичандардын
 паспортын,
 куунизегенни көргүзип,
 аладылар.
 Жедеген кижини
 көстөриле јип,
 чылазыны јок
 бажырып тура,
 американецтин
 кере бичигин
 сыйга бодоп,
 чебер алгылайт.
 Поляктыый јаар —
 неме ондобой
 көргүлейт.
 Поляктыый јаар —
 көстөрнн тостойтот,
 Тенегинег улам
 алаң кайкажат —
 бу кайдан,
 кандый-андый
 географический солундар? — деп турат.
 Кандый да
 куун-санаазын көргүспей,
 алгыйдый бажын
 анаар
 бурыбай,

датчандардын,
 жузун-жуур шведтердинг
паспортын
кылчас та эппей,
 алгылайт.
Сурекей изу
 отко
 өртөдип алгандый,
господни
 оозын кенейте тыртыйтат.
Онызы
 господни чиновник
 менинг
кызыл кадарлу
 паспортымды алат.
Оны
 бомба ла
 ёжко
 бодоп,
эки министр
 бритвадый алат.
Жирме тилдү,
 узуны эки метр
жыланга бодоп,
 оног
 жалганат.
Носильщиктин
 косторн
 типилдей берди,
кожыгарды
 тепинге де апарар.
Жандарм
 сыщик жаар
 суракту көрдн,
сыщик десе
 жандарм жаар.
Маска-серпту
 советский паспорт
колымда болгоны учун
 эмди
жандармдар
 мени канайда макатыл

токтоп,
төрт сандаар эди.
Мен бюрократизмди
борудий
кемиреп эдим.
Кере бичикке
бир ле кундуу
жетирбезим.
Кандый ла чаазын
эду-көрмөскө
тайылзыл.
Ле мыны.
Мен
штанымныг
элбек карманынан
эг ле баалу
немедий оны аладым.
Кычырыгар,
күйүнигер,
мен
Совет Союзтын
гражданини!

(1929)

БАЖАЛЫКТАР

Маяковский ле алтай поэзия	3
Коммунистический партия	12
Улай ла жуундап тургандар	14
Жакшылашканы	16
Жаңы мылгыктар аларыс	—
Жакшы	18
Казань	24
Кем болор?	26
Американецтер кайкажат	32
Кузнецкстрой керегинде ле Кузнецктын улузы кере- гинде куучын	34
Аштын тужумине марш	36
Советский паспорт керегинде улгер	38

КЫЧЫРААЧЫЛАРГА

Туулу Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозы жуукта жербойынын авторларынын мындый бичиктерин кепке базып чыгарып јат:

„Алтайдын тууларында“, 12-чи №-лу альманах (алтай тилле).

Ш. ШАТИНОВ. „Оскөн јерим“ (улгерлер, алтай тилле).

Г. КОНДАКОВ. „Орлиный край“ (улгерлер, орус тилле).

А. ЕРЕДЕЕВ, „Ады јок чечектер“ (куучындар, алтай тилле).

Бу бичиктерди бичиктер садар магазиндерден ле журттардагы потребительский кооперациянын магазиндеринен садып алыгар.

Вл. МАЯКОВСКИЙ

*Я —
гражданин
Советского
Союза*

На алтайском языке

Редактор *Н. М. Тодошева*
Художественный редактор *И. И. Митрофанов*
Технический редактор *М. И. Техтеев*
Корректоры *А. М. Борбуев* и *М. Ч. Алтайчинов*

Сдано в набор 7/VI 1963 г. Подписано в печать 24/VI 1963 г.
Бумага 84×108¹/₃₂. Физ. п. л. 1,31. Усл. п. л. 2,148 (Уч.-изд. л. 2,36).
Заказ № 2383. Тираж 1000 экз. Цена 12 коп.

Горно-Алтайское книжное издательство,
г. Горно-Алтайск, проспект Коммунистический, 44.
Типография № 15, г. Горно-Алтайск,
проспект Коммунистический, 25.

Баазы 12 акча

39
001

ГОРНО-АЛТАЙСК
1963